

13 | De rol van de accountant bij verantwoording over naleving van de Corporate Governance Code

Remko Renes

1. Inleiding

Het doel van de Nederlandse corporate governance code uit 2003 was bij te dragen aan herstel van het vertrouwen in een eerlijke, integere en transparante gang van zaken binnen Nederlandse beursgenoteerde vennootschappen. In lijn met internationale regelgeving en codes is de flexibiliteit voor beursgenoteerde vennootschappen beperkt door de verplichting elk jaar in het bestuursverslag gemotiveerd uit te leggen of en zo ja waarom en in hoeverre zij afwijken van de best-practicebepalingen van de Corporate Governance Code (de regel van ‘pas toe of leg uit’). Uiteindelijk is het aan de aandeelhouders om het bestuur en de RvC omtrent de naleving van de principes de best-practicebepalingen ter verantwoording te roepen. Er vindt geen aparte handhaving plaats van de mate waarin de Corporate Governance Code (hierna: de code) door individuele beursvennootschappen wordt nageleefd.

Naast bestuurders, commissarissen en aandeelhouders heeft ook de externe accountant een belangrijke rol binnen het corporate governance bouwwerk. De Commissie Tabaksblat heeft destijds ook de bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de externe accountant beschreven, naast die van de verschillende organen van de vennootschap.¹ Met de introductie van de code in Nederland woont de accountant vergaderingen bij van de auditcommissie en de RvC indien over periodieke financiële verslaggeving wordt besloten. Tevens kunnen tijdens aandeelhoudersvergadering vragen worden gesteld aan de accountant over de getrouwheid van de jaarrekening en de controleverklaring. Tenslotte geeft de code aanwijzingen voor de inhoud van het verslag van de externe accountant aan het bestuur en de RvC.

In het corporate governance verslag dat doorgaans is opgenomen in het bestuursverslag wordt door het bestuur en de RvC gerapporteerd over de naleving van de code. De accountant controleert de jaarrekening, maar heeft niet de verplichting om de naleving van de code door de beursvennootschap te controleren. De accountant diende alleen de aanwezigheid van een corporate governance verslag vast te stellen.

¹ Persbericht Concept Code Commissie Tabaksblat, 1 juli 2003, Den Haag.

Wel heeft de accountant verantwoordelijkheden met betrekking tot andere informatie dan de jaarrekening die ook is opgenomen in het bestuursverslag van de gecontroleerde entiteit. Recente wijzigingen in wet- en regelgeving geven de accountant andere verantwoordelijkheden. Allereerst heeft de Minister van Veiligheid en Justitie in het ‘Besluit inhoud bestuursverslag’² de herziene Corporate Governance Code (2016) aangegrepen om de traditionele aanwezigheidsstoets van de accountant te vervangen voor een verenigbaarheidsstoets. In de nota van toelichting verwijst de minister naar de eveneens gewijzigde Controlestandaard 720³ waarin wordt bepaald dat de accountant dient te beoordelen of andere informatie in het bestuursverslag, buiten de jaarrekening, geen materiële onjuistheden bevat. Deze nieuwe verplichting voor accountants ten aanzien van het bestuursverslag geldt als gevolg van een andere wetswijziging als gevolg van de implementatie van EU-richtlijnen⁴ met een zo mogelijk grotere invloed op de gewijzigde rol en verantwoordelijkheid van de accountant bij het corporate governance verslag.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de rol van de accountant bij de verantwoording over naleving van de Corporate Governance Code (hierna: corporate governance verslag) in het licht van wijzigingen in wet- en regelgeving. In par. 2 wordt ingegaan op de verantwoordelijkheid van de externe accountant zoals deze was sinds de introductie van de code met ingang van het boekjaar 2004. Vervolgens worden de wijzigingen in wet- en regelgeving beschreven alsmede de verwachtingen over de rol en verantwoordelijkheid van accountants van verschillende groepen belanghebbenden: aandeelhouders, de beursvennootschappen zelf, de monitoring commissie en opsteller van de herziene code en tenslotte de Minister van Financiën. In par. 3 wordt beschreven op welke wijze de Big Four accountantsorganisaties invulling hebben gegeven aan de gewijzigde verantwoordelijkheid van de externe accountant ten aanzien van het corporate governance verslag. Als basis hiervoor is een beknopt onderzoek uitgevoerd door middel van interviews met vertegenwoordigers van de Big Four accountantsorganisaties. Tenslotte geven we in par. 4 antwoord op de vraag of de mate waarin de veranderende rol en verantwoordelijkheid van de accountant in voldoende mate is gerealiseerd. Tevens beschrijven we hoe in de toekomst de rol van de accountant zich mogelijk gaat ontwikkelen in het licht van de vigerende herziene code.

2 Stb. 2017/332, 7 september 2017.

3 Controlestandaard 720 ‘De verantwoordelijkheden van de accountant met betrekking tot andere informatie’.

4 Richtlijn 2014/95/EU van het Europees Parlement en van de Raad van 22 oktober 2014 tot wijziging van richtlijn 2013/34/EU met betrekking tot de bekendmaking van niet-financiële informatie en informatie inzake diversiteit door bepaalde grote ondernemingen en groepen.

2. Corporate governance verslaggeving en de verantwoordelijkheid van de accountant

2.1 *Wat was de rol en verantwoordelijkheid van de accountant*

De code is van toepassing op beursvennootschappen met statutaire zetel in Nederland. Beursvennootschappen zijn volgens de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) organisaties van openbaar belang (OOB) en onderhevig aan een wettelijke controle verplichting: de controle van de financiële verantwoording van de OOB. De accountant is na acceptatie van de opdracht volgens artikel 2:393 BW verantwoordelijk voor de controle van de jaarrekening. In zijn⁵ controleverklaring beschrijft de externe accountant zijn oordeel over de vraag of de financiële verantwoording al dan niet een getrouw beeld geeft van de financiële positie en het resultaat van de onderneming of instelling. De controleverklaring wordt ondertekend door één externe accountant op eigen naam en hij vermeldt daarbij de accountantsorganisatie waarbij hij werkzaam is of waaraan hij is verbonden. Daarnaast moet de accountant vaststellen of het beeld dat in het bestuursverslag wordt gegeven niet strijdig is met het beeld van de jaarrekening en of alle wettelijk vereiste informatie is opgenomen.

Het bestuur van een vennootschap dient op grond van artikel 2:101 BW de jaarrekening van de vennootschap op te stellen conform de wettelijke vereisten. Het bestuur is verantwoordelijk om keuzes te maken waar dat mogelijk is en om goede schattingen ingeval van (toekomstige) onzekerheden te maken en die in de jaarrekening te verwerken. Over de wijze en mate waarin de beursvennootschap de code naleeft, of waarom en in hoeverre zij afwijkt dient het bestuur in het corporate governance verslag gemotiveerd verantwoording af te leggen. Waar de code best practice bepalingen heeft geformuleerd voor commissarissen dient het bestuur toe te zien dat daarover door de RvC verantwoording wordt afgelegd in het verslag van commissarissen, dat ook onderdeel is van het bestuursverslag. Door middel van de jaarrekening, het bestuursverslag (met daarin opgenomen het corporate governance verslag en ook wel aangeduid als directieverslag) en overige bescheiden legt het bestuur jaarlijks verantwoording af.

Sinds de invoering van de eerste code in Nederland over het boekjaar 2004 beperkte de verantwoordelijkheid van de accountant zich tot het nagaan of het corporate governance verslag van het bestuur alle verplichte elementen van de code bevat (aanwezigheidstoets) en of het bestuursverslag voor een beperkt aantal onderwerpen inhoudelijk verenigbaar is met de jaarrekening. De accountant voerde slechts een formele en marginale toetsing uit. Hij was niet verplicht alle bepalingen in het corporate governance verslag te controleren, maar hij diende slechts te beoordelen of deze beweringen verenigbaar zijn (dat wil zeggen niet strijdig) met kennis die de accountant heeft verkregen tijdens de controle van de jaarrekening.

⁵ Met de aanduiding 'externe accountant' of 'accountant' wordt niet bedoeld op personen – dit kunnen mannen of vrouwen zijn – maar op de functie, zijnde een mannelijk zelfstandig voornaamwoord.

Wanneer het bestuur bijvoorbeeld een positieve in-control verklaring geeft (Code 2008: Bpb II.1.5) houdt dat in dat de interne risicobeheersings- en controle-systemen een redelijke mate van zekerheid geven dat de financiële verslaggeving geen onjuistheden van materieel belang bevat en dat de risicobeheersings- en controlesystemen in het verslagjaar naar behoren hebben gewerkt. Als bij deze vennootschap in het verslagjaar de implementatie vanwege bijvoorbeeld brand in het rekencentrum een belangrijk IT-systeem een afzienbare tijd niet heeft gefunctioneerd en de logistiek en administratieve afhandeling van verkopen zijn verstoord, dan heeft de accountant uit hoofde van de controle van de jaarrekening kennis van het feit dat belangrijke systemen niet naar behoren hebben gewerkt. Ook al zouden de problemen op jaareinde geheel zijn opgelost. De accountant dient dan bij het bestuur aan te geven dat het corporate governance verslag onjuist is met betrekking tot de in-control verklaring.

Aan de andere kant was, bij wijze van voorbeeld, de accountant onder de oude code (2008) niet verplicht zelfstandig te controleren of het bestuur in het corporate governance verslag wel terecht aangaf dat geen van de commissarissen meer dan het de in de code voorgeschreven maximum aantal van vijf commissariaten bij Nederlandse beursvennootschappen vervult.⁶ De accountant had geen actieve verplichting tot controle van dergelijke beweringen in het corporate governance verslag.

2.2 *Wijzigingen in wet- en regelgeving*

2.2.1 *EU-Richtlijnen niet-financiële informatie in en extra verantwoordelijkheid accountant bij het bestuursverslag*

In het regeringsbesluit (Stb. 2017/100) van 14 maart 2017 worden in Nederland twee EU-richtlijnen geïmplementeerd die gezamenlijk invloed hebben op de verantwoordelijkheid van de accountant bij de informatie in het bestuursverslag, buiten de traditioneel door de accountant gecontroleerde jaarrekening. Met ingang boekjaren die zijn aangevangen op of na 1 januari 2016 wordt de controleverklaring van de accountant uitgebreid door extra zekerheid te geven over het bestuursverslag. Op grond van EU-richtlijn 2013/34/EU dient de accountant namelijk te “*verklaren of er, in het licht van de tijdens de controle verkregen kennis en begrip omtrent de onderneming en haar omgeving, materiële onjuistheden in het bestuursverslag zijn vastgesteld, met opgave van de aard van deze onjuistheden. (artikel 34 lid 1:b)*”

EU-richtlijn 2013/34/EU stelt over de inhoud van het bestuursverslag:⁷

⁶ Deze best practice bepaling III.3.4 uit de oude code 2008 is overigens inmiddels in de wet opgenomen en ook niet meer opgenomen in de herziene code (2016).

⁷ In het BW en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving is de specifieke term ‘bestuursverslag’ geïntroduceerd. Met de term jaarverslag wordt in de praktijk nu het hele boekwerk bedoeld, waarin onder andere de jaarrekening, het bestuursverslag en andere informatie zijn opgenomen. De verantwoording over de naleving van de code hoeft niet specifiek in het formele ‘bestuursverslag’ te worden opgenomen, maar kan ook in andere documenten en/of overzichten die onderdeel uitmaken van het gehele jaarverslag.

“Het bestuursverslag en het geconsolideerde bestuursverslag zijn belangrijke onderdelen van de financiële verslaglegging. Deze verslagen dienen een getrouw overzicht te geven van de ontwikkeling en de positie van het bedrijf op een wijze die strookt met de omvang en de complexiteit van het bedrijf. De informatie dient niet beperkt te blijven tot de financiële aspecten van de bedrijfsactiviteiten van de onderneming, maar moet onder andere een analyse van de ecologische en sociale aspecten van bedrijfsactiviteiten omvatten die nodig zijn voor een goed begrip van de ontwikkeling, de prestatie of de positie van de onderneming. (EU-richtlijn 2013/34/EU toelichting #26)”

Vervolgens is in EU-richtlijn 2014/95/EU nader aangegeven welke extra niet-financiële informatie en informatie inzake diversiteit door grote ondernemingen die organisaties van openbaar belang zijn (waaronder beursvennootschappen) moet worden verantwoord in het bestuursverslag. In Nederland beschrijft het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie en het Besluit bekendmaking diversiteitsbeleid welke informatie de rechtspersoon moet verschaffen. Deze informatie dient overigens alleen te worden gegeven in de mate waarin dit noodzakelijk is voor een goed begrip van de ontwikkeling, de resultaten, de positie van de rechtspersoon en de effecten van zijn activiteiten.

“Artikel 3

- 1. De rechtspersoon doet mededeling omtrent:*
 - a. het bedrijfsmodel van de rechtspersoon, in een korte beschrijving;*
 - b. het beleid, waaronder de toegepaste zorgvuldigheidsprocedures, alsmede de resultaten van dit beleid, ten aanzien van:*
 - i. milieu-, sociale en personeelsaangelegenheden;*
 - ii. eerbiediging van mensenrechten;*
 - iii. bestrijding van corruptie en omkoping;*
 - c. de voornaamste risico's met betrekking tot de onderwerpen genoemd in onderdeel b in verband met de activiteiten van de rechtspersoon, waaronder, indien relevant en evenredig, de zakelijke betrekkingen, producten of diensten van de rechtspersoon die waarschijnlijk negatieve effecten hebben op deze onderwerpen en hoe de rechtspersoon deze risico's beheert;*
 - d. niet-financiële prestatie-indicatoren die van belang zijn voor de specifieke bedrijfsactiviteiten van de rechtspersoon.”*

2.2.2 Controlestandaard 720: “Verantwoordelijkheden van de accountant met betrekking tot andere informatie”

Als gevolg van de genoemde geïmplementeerde EU-richtlijnen dient het bestuur in het bestuursverslag meer verantwoording af te leggen over vooral niet-financiële informatie. Tevens dient het bestuur en de RvC zich voor te bereiden op een veranderde en intensievere controle door de accountant van de informatie in het bestuursverslag. De ontwikkeling van normenkaders, informatiesystemen en informatievoorziening voor deze nieuwe performance indicatoren valt buiten de

reikwijdte van dit hoofdstuk. Omdat het corporate governance verslag ook onderdeel is van het bestuursverslag, is wel relevant dat de controle van het corporate governance verslag door de accountant ook intensiever wordt. Marginale toetsing van beweringen in het bestuursverslag aan de kennis en deugdelijke grondslag die de accountant heeft verkregen tijdens zijn controle van de jaarrekening is ontoereikend. Het bestuursverslag dat door en onder verantwoordelijkheid van het bestuur wordt opgesteld dient door de accountant te worden onderzocht op eventuele materiële onjuistheden.

Om de gewijzigde verantwoordelijkheden van de accountant als gevolg van de geïmplementeerde EU-richtlijnen te kunnen dragen en de juiste werkzaamheden te verrichten zijn de beroepsregels voor accountants aangepast. In herziene controlestandaard 720 'De verantwoordelijkheden van de accountant met betrekking tot andere informatie' is aangegeven welke werkzaamheden de accountant dient te verrichten ten aanzien van andere informatie die in het bestuursverslag is opgenomen, maar niet de jaarrekening en de bijbehorende controleverklaring betreft.

De accountant dient

- de 'andere informatie' te verkrijgen en passende afspraken met het bestuur te maken om tijdig de definitieve versie te verkrijgen;
- de andere informatie te lezen en daarbij dient hij te overwegen of er een inconsistentie van materieel belang is tussen de andere informatie en de financiële overzichten (die hij heeft gecontroleerd) en/of tussen de andere informatie en de kennis die hij heeft verkregen tijdens de uitvoering van de controlewerkzaamheden;
- te reageren wanneer een inconsistentie van materieel belang lijkt te bestaan of bestaat;
- te rapporteren in de controleverklaring in een aparte sectie met een titel 'Andere informatie' of andere geschikte titel.

Een belangrijke uitdaging voor de accountant is het open karakter en de diversiteit in verschijningsvormen van de 'andere informatie'. Er bestaat bijvoorbeeld geen eenduidig normenkader voor de opzet en invulling van het governance verslag. Het bestuur van de beursvennootschap dient daaraan zelf vorm en invulling te geven. Als de accountant de 'andere informatie' van het bestuur heeft ontvangen dient hij deze te beoordelen en eventuele inconsistenties op te sporen door de 'andere informatie' te vergelijken met zijn andere kennis en controlebewijs dat hij heeft verzameld in zijn dossier. De variëteit in controlewerkzaamheden kunnen groot zijn, omdat ook de verscheidenheid van de 'andere informatie' groot is, zoals Standaard 720 bijvoorbeeld illustreert (Standaard 720: A25):

“Andere informatie kan bedragen of andere elementen bevatten waarvan het de bedoeling is dat het dezelfde zijn, om samen te vatten of om een grotere detaillering te verschaffen over de bedragen of andere elementen in de financiële overzichten. Voorbeelden van zulke bedragen of andere elementen kunnen omvatten:

- *tabellen of grafieken die uittreksels van de financiële overzichten bevatten;*
- *een toelichting die een grotere detaillering bevat over een saldo of rekening in de financiële overzichten zoals ‘Opbrengsten voor 20X1 bestaan uit XXX miljoen van product X en YYY miljoen van product Y’;*
- *beschrijvingen van de financiële resultaten zoals ‘Totale onderzoeks- en ontwikkelingsuitgaven waren XXX in 20X1’.*

Tenslotte is de accountant alleen verantwoordelijk voor het vaststellen van materiële onjuistheden en zijn niet alle verschillen en inconsistenties relevant. Indien een eenduidig referentiekader beschikbaar is kan zo'n stelsel door de accountant worden gebruikt bij het vormen van oordelen over materialiteit. In veel gevallen is er geen eenduidig referentiekader van toepassing dat een bespreking van het concept materialiteit omvat dat geldt voor de andere informatie. Controlestandaard 720 beschrijft voor dergelijke situaties een aantal algemene kenmerken voor de accountant om zelf een referentiekader op te stellen.

Met de invoering van de EU-richtlijnen heeft de accountant een belangrijke nieuwe wettelijke verantwoordelijkheid erbij gekregen voor andere informatie dan alleen de jaarrekening. Met ingang van boekjaar 2017 dienen accountants andere informatie te beoordelen op eventuele materiële onjuistheden. Gelet op de verscheidenheid van mogelijke verschijningsvormen en het ontbreken van eenduidige referentiekaders is het beoordelen van eventuele materiële inconsistenties een complexe taak die relatief veel professionele oordeelsvorming vereist.

2.2.3 *Herziene Code: Vervanging aanwezigheids- en verenigbaarheidsstoets*

Verantwoording over de naleving van de herziene code is voor het eerst van toepassing over het boekjaar 2017. Met het Besluit inhoud bestuursverslag⁸ is de Nederlandse corporate governance code van 8 december aangewezen als gedragscode bedoeld in artikel 391 lid 5 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek.

Met het Besluit inhoud bestuursverslag is ook de verantwoordelijkheid van de accountant gewijzigd en in lijn gebracht met EU-richtlijn 2013/34/EU. De aanwezigheidsstoets is vervangen door de verenigbaarheidsstoets. De verenigbaarheidsstoets houdt in dat de accountant dient te toetsen of de verklaring inzake corporate governance overeenkomstig het besluit is opgesteld en met de jaarrekening verenigbaar is, en of de verklaring in het licht van de tijdens het onderzoek van de jaarrekening verkregen kennis en begrip omtrent de rechtspersoon en zijn omgeving, materiële onjuistheden bevat. In de nota van toelichting meldt de minister expliciet dat voor de formulering van de nieuwe verenigbaarheidsstoets is aangesloten bij artikel 5 van het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie, op basis waarvan de accountant hetzelfde onderzoek toepast voor de niet-financiële

⁸ Stb. 2017/332, 7 september 2017.

informatie die door grote organisaties van openbaar belang in het bestuursverslag moet worden opgenomen op basis van de EU-richtlijnen. De verantwoordelijkheid van de accountant op basis van de EU-richtlijn is al vanaf het boekjaar 2016 van kracht.

2.3 *Verwachtingen stakeholders*

In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de wijze waarop Big Four accountantskantoren de nieuwe verantwoordelijkheden voor de eveneens nieuwe (herziene) code hebben opgepakt. Er is discussie geweest over de aard en wenselijkheid van de verplichte verenigbaarheidstoets in plaats van de aanwezigheidstoets die de accountant dient uit te voeren. Op deze plaats bespreken we de reacties en verwachtingen over de rol en verantwoordelijkheid van accountants van verschillende groepen belanghebbenden.

2.3.1 *Beursvennootschappen (VEUO)*

De Vereniging Effecten Uitgevende Ondernemingen (VEUO) behartigt de belangen van beursgenoteerde ondernemingen die zijn genoteerd aan Euronext Amsterdam. De VEUO maakt zich sterk voor het behoud van een gezond en vrij ondernemingsklimaat, het bevorderen van een goede dialoog tussen ondernemingsbestuur en aandeelhouders en het proactief inspelen op nieuwe wet- en regelgeving waaronder de herziene code.

De VEUO heeft zich namens de beursvennootschappen verzet tegen de verbreding van de accountantstoets van het governance verslag. In een brief d.d. 10 augustus 2017 aan de Ministeries van Justitie en EZ en de Monitoring Commissie heeft de VEUO deze zorgen geuit voor wat betreft de verruiming en met name ook de mogelijke invulling van deze toets door de accountant. De VEUO is van mening dat er geen actieve onderzoeksplicht van de accountant moet worden gelezen in de verenigbaarheidstoets. Dit zou enkel extra werk opleveren voor de accountant en de onderneming en maar weinig bruikbare inhoudelijke informatie opleveren. Gelet op de aard van de corporate governance verklaring (waarin 'uitleg' centraal staat die niet inherent samenhangt met de jaarrekening) meent de VEUO dat dit voor de accountant geen uitgebreide extra toets aan de integrale jaarrekening (met alle bijbehorende kosten en doorlooptijd van dien) meebrengt.

De VEUO voert in haar brief als belangrijk argument aan dat artikel 20 lid 3 van EU-richtlijn 2013/34/EU stelt dat *“de verenigbaarheidstoets uitsluitend geldt voor de informatie die in de corporate governance verklaring is opgenomen inzake (i) een beschrijving van de belangrijkste kenmerken van de interne controle- en risicobeheerssystemen van de onderneming in verband met het proces van financiële verslaggeving en (ii) de informatie inzake het Besluit artikel 10 Overnamerichtlijn. Voor alle overige onderdelen geldt slechts een aanwezigheidstoets. En dat is ook precies de insteek zoals deze (reeds jaren) is vastgelegd in het*

(huidige) Besluit van 23 december 2004 tot vaststelling van nadere voorschriften omtrent de inhoud van het bestuursverslag”.

Van de accountant mag worden verlangd dat wanneer hij feitelijke onjuistheden aantreft, hij dat ook signaleert. Er is volgens de VEUO geen grond voor een meer inhoudelijke toetsing van de governanceverklaring door de accountant.

2.3.2 *Monitoring Commissie Corporate Governance Code*

Op 25 september 2017 stuurt de Monitoring Commissie Corporate Governance Code (hierna: MC) een brief met een reactie naar de VEUO. De MC constateert dat inmiddels de verruiming van de accountantstoets een feit is, na de wettelijke verankering van de herziene code op met het Besluit inhoud bestuursverslag.

De MCCGC geeft aan begrip te hebben voor de zorgen van de VEUO, maar dat de nadelen afhangen van de uitwerking van de toets in de praktijk. In de brief schrijft de MC:

“De Commissie is echter ook van mening dat een verenigbaarheidstoets niet direct hoeft te leiden tot een onwenselijke situatie. De verenigbaarheidstoets is slechts een kleine stap verder dan de aanwezigheidstoets, sluit aan bij de praktijk en past goed bij het uitgangspunt dat de accountant zegt wat hij ziet.

Een en ander is wel afhankelijk van de uitwerking van de toets in de praktijk. Accountants dienen op een praktische wijze invulling te geven aan de toets. De Commissie is dan ook voornemens om hierover in gesprek te gaan met de NBA met als doel om accountants te bewegen tot het hanteren van een praktische benadering.”

2.3.3 *Aandeelhouders*

Bij het verschijnen van de herziene code op 8 december 2016 hebben aandeelhouders, bij monde van Eumedion⁹ geen aanvullende standpunten ten aanzien van de rol van de accountant naar voren gebracht. Wel kan worden opgemerkt dat Eumedion in haar commentaar d.d. 5 april 2016 op de concept herziene code van 11 februari 2016 juist positief is over de verbreding van de informatievoorziening aan de externe accountant¹⁰ en deze verwelkomt. Eumedion verwijst expliciet naar de ‘actieve onderzoeksverplichting’ om materiële onjuistheden in het bestuursverslag te signaleren en daarover te rapporteren in de controleverklaring op basis van de EU-richtlijnen.

⁹ Eumedion behartigt de belangen van de bij haar aangesloten institutionele beleggers op het gebied van corporate governance en duurzaamheid.

¹⁰ Zoals verwoord in best-practicebepaling 1.7.1 van de herziene code, waarbij het bestuur ervoor dient te zorgen de accountant tijdig alle informatie ontvangt die nodig is voor de uitvoering van zijn werkzaamheden in de gelegenheid wordt gesteld om op de verstrekte informatie te reageren.

Eumedion acht het verder logisch dat het bestuur verantwoordelijk is voor het aan de accountant verstrekken van alle informatie die hij nodig heeft voor de uitvoering van zijn werkzaamheden. Verder ziet Eumedion graag dat de accountant een signalerende rol krijgt bij tekortkomingen in de verantwoording over de naleving van de Code. Indien het bestuur dan wel de RvC de onjuiste weergave niet wegneemt stelt Eumedion tenslotte, zou de accountant in dat geval hierover in zijn controleverklaring een opmerking moeten maken.

2.3.4 *Minister van Veiligheid en Justitie*

In de nota van toelichting op Besluit inhoud bestuursverslag gaat de minister in op de gesignaleerde mogelijke lastenverzwaring. De minister is stellig: *“Deze wijziging brengt geen significante wijziging in lasten voor beursgenoteerde vennootschappen mee.”* De minister merkt op dat ook bij de oude Corporate Governance Code (2008) twee mededelingen van de vennootschap al onderworpen waren aan een uitgebreidere toets dan de aanwezigheidstoets, te weten het over het in-control systeem rond het proces van financiële verslaggeving en de eventuele mededeling ingevolge het Besluit artikel 10 overnamerichtlijn.

Volgens de minister beoordeelt de accountant het governanceverslag in het licht van de informatie die hij heeft ontvangen en het controledossier dat hij heeft opgebouwd tijdens de controle van de jaarrekening.

De minister geeft aan dat de verantwoordelijkheid en de werkzaamheden van de accountant met betrekking tot het bestuursverslag (inclusief het governanceverslag) eenduidiger wordt, alsmede de verklaring van de accountant daarover. Volledigheidshalve verwijst de minister naar de reeds bestaande Controlestandaard 720 waarin wordt bepaald dat de accountant dient te overwegen of er een “inconsistentie van materieel belang is tussen de andere informatie waaronder het governance verslag en de kennis van de accountant verkregen tijdens de controle”.

3. Aanpak en ervaringen Big Four in 2018

In deze paragraaf wordt ingegaan op de aanpak en ervaringen van accountants ten aanzien van de controle over het boekjaar 2017 met het governance verslag. Allereerst wordt ingegaan op de totstandkoming van de handreiking voor accountants met de beschrijving van de werkzaamheden die accountants dienen te verrichten. Vervolgens wordt beschreven op welke wijze de Big Four accountantsorganisaties invulling hebben gegeven aan de gewijzigde verantwoordelijkheid van de externe accountant ten aanzien van het corporate governance verslag.

3.1 *Accountant en corporate governance informatie*

In de vorige paragraaf beschreven we de verwachtingen van enkele belanghebbenden bij corporate governance. De aandeelhouders verwelkomen de actievere rol en verantwoordelijkheden van de accountant. Beursvennootschappen verwachten een lastenverzwaring en verwachten dat een actievere rol van de accountant in de vorm van een verenigbaarheidstoets slechts weinig inhoudelijk nieuwe informatie zal opleveren. De MC heeft begrip voor de bezwaren van beursvennootschappen, maar stelt voor dat accountants een praktische benadering moeten gaan hanteren. De minister geeft tenslotte aan dat er geen sprake zal zijn van lastenverzwaring voor beursvennootschappen, dat de accountant al voor submededelingen bekend was met de verenigbaarheidstoets voor onderdelen van het governanceverslag, en tenslotte, in het licht van de verantwoordelijkheden voor het bestuursverslag op grond van EU-richtlijnen al over een te gebruiken controlestandaard beschikt.

Nu de herziene code was verankerd en de belanghebbenden overwegend positief gestemd waren, konden accountants aan de slag met de nieuwe rol en verantwoordelijkheden bij het governanceverslag. De Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) heeft na een consultatieronde vanaf 26 oktober 2017 eerst op 12 februari 2018 een herziene NBA-handreiking 1109 ‘Accountant en corporate governance informatie’ gepubliceerd. De handreiking is opgesteld voor accountants die betrokken zijn bij de controle van beursvennootschappen waar zowel de herziene code als de EU-richtlijnen inzake het bestuursverslag op van toepassing zijn. De handreiking beschrijft de werkzaamheden van de accountant inzake de corporate governance informatie van de rechtspersoon op basis van de (gewijzigde) verantwoordelijkheden van enerzijds het bestuur en de RvC en anderzijds de accountant.

De volgende werkzaamheden dient de accountant te verrichten:

- Uitvoeren van een *formele toets*, waarbij de accountant nagaat of het governanceverslag van het bestuur alle hierin op te nemen elementen bevat. (De verplichte elementen die het governanceverslag dient te bevatten zijn opgenomen in tabel 1).
- Uitvoeren van een *consistentietoets*, waarbij de accountant nagaat of het governanceverslag verenigbaar is met de jaarrekening op basis van de informatie die de accountant heeft verkregen bij zijn werkzaamheden in het kader van de controle van de jaarrekening.
- *Signaleren van materiële onjuistheden en/of afwijkingen*, waarbij de accountant nagaat of het governanceverslag afwijkingen bevat in het licht van de tijdens het onderzoek van de jaarrekening of anderszins verkregen kennis. Tijdens het lezen van het governanceverslag moet de accountant alert blijven voor aanwijzingen dat ‘andere informatie’ dan informatie in de jaarrekening materiële afwijkingen lijkt te bevatten (overeenkomstig zoals beschreven is ten aanzien van Controlestandaard 720).

Op basis van de hiervoor beschreven werkzaamheden geeft de accountant geen zekerheid over de getrouwheid van het governanceverslag, zoals deze in de controleverklaring bij een jaarrekening wordt verstrekt. Het staat accountants en opdrachtgevers vrij om een aanvullende opdracht uit te voeren om enige mate van zekerheid te bieden bij (onderdelen) van het governanceverslag, alhoewel de bestaande wet- en regelgeving daartoe niet verplicht.

Bron:	Onderwerp
Besluit, artikel 3 ¹¹	<p>een mededeling over de naleving van de principes en best-practicebepalingen van de code die zijn gericht tot het bestuur of de RvC Indien de vennootschap die principes of best-practicebepalingen niet heeft nageleefd of niet voornemens is deze in het lopende en daaropvolgende boekjaar na te leven, doet zij daar- van gemotiveerd opgave.</p> <p>N.B. Uit de code volgt dat van belang is dat de uitleg bij afwijking in ieder geval de volgende elementen bevat:</p> <ul style="list-style-type: none"> i. de wijze waarop de vennootschap is afgeweken van het principe of de best practice bepaling; ii. de redenen voor afwijking; iii. indien de afwijking tijdelijk is en langer dan één boekjaar duurt, wordt aangegeven wanneer de vennootschap voornemens is het principe of de best-practicebepaling weer na te leven; en iv. in voorkomend geval, een beschrijving van de alternatieve maatregel die is genomen en een uiteenzetting hoe die maatregel de doelstelling van het principe respectievelijk de best-practice bepaling bereikt, of een verduidelijking hoe de maatregel bijdraagt tot een goede corporate governance van de vennootschap.
Besluit artikel 3a, sub a	een mededeling over de belangrijkste kenmerken van het interne risicobeheersings- en controlesysteem van de vennootschap met betrekking tot de financiële verslaggeving
Besluit artikel 3a, sub b	een mededeling over het functioneren van de aandeelhoudersvergadering en haar voornaamste bevoegdheden
Besluit artikel 3a sub c	een mededeling over de samenstelling en het functioneren van het bestuur, de raad van commissarissen en de commissies van de raad van commissarissen
Besluit artikel 3b	een mededeling ingevolge Besluit artikel 10 overname-richtlijn lid 1 onder c, d, f, h en i

11 Besluit inhoud bestuursverslag (Stb. 747).

Bron:	Onderwerp
Besluit artikel 3a sub d*	het diversiteitsbeleid met betrekking tot de samenstelling van het bestuur en de raad van commissarissen met vermelding van de doelstellingen van het beleid, de wijze van uitvoering en de resultaten over het afgelopen boekjaar <i>*Alleen van toepassing op een beursvennootschap met handel op een gereglementeerde markt die op twee navolgende balansdata heeft voldaan aan ten minste twee van de vereisten voor grote ondernemingen zoals bedoeld in artikel 2:397 lid 1 BW</i>

Tabel 1 – Verplichte elementen van het governanceverslag
(Bron: herziene NBA-handreiking 1109, 12 februari 2018)

De NBA was relatief laat met de publicatie de herziene NBA-handreiking 1109 op 12 februari 2018. Daardoor hebben accountants in de praktijk weinig tijd gekregen om kennis te nemen van de definitieve praktijkhandreiking en deze kennis vervolgens toe te passen in de controles over 2017 en daarover te communiceren met het bestuur en de RvC. Er zijn in de consultatieronde slechts een beperkt aantal reacties ontvangen, waardoor het consultatiedocument overigens ook als concept al goed gebruikt kon worden.

Het valt in onze ogen vanuit het publieke belang van goede corporate governance wel te betreuren dat de herziene NBA-handreiking 1109 expliciet de reikwijdte van de werkzaamheden door de accountant van het governanceverslag beperkt. De NBA-handreiking stelt dat *“Het onderzoeken van de verklaring inzake corporate governance is geen doel op zich, maar wordt verricht in het kader van de jaarrekeningcontrole. Terwijl de accountant wel alle onderdelen van de jaarrekening controleert met een bepaalde materialiteit, onderzoekt hij niet alle onderdelen van de verklaring inzake corporate governance. De reden hiervoor is dat een aantal onderdelen los staat van de jaarrekeningcontrole en zijn verkregen kennis.”*

Al met al leidt dit mogelijk tot onduidelijkheid bij het maatschappelijk verkeer en de opdrachtgever van de accountant. Beiden mogen verwachten dat de accountant vanuit het publieke belang de gewenste zekerheid biedt voor het naleven van de gehele herziene code met alle principes en best-practicebepalingen en dat de zekerheid van de accountant niet slechts beperkt is tot de steeds wisselende kennis vanuit de jaarrekeningcontrole. Vanuit het publieke belang is het ongewenst dat de uiteindelijke controleverklaring ongeclausuleerd lijkt te zijn, maar dat volgens de – meer technisch en voor vakgenoten geformuleerde – herziene handreiking de controleverklaring beperkt is tot alleen de kennis en/of controle informatie die de accountant verkrijgt vanuit de jaarrekeningcontrole.

3.2 *Interviews met vertegenwoordigers van de Big Four accountantsorganisaties*

Over het boekjaar 2017 is voor het eerst door beursvennootschappen verantwoording afgelegd over de mate waarin de herziene code wordt nageleefd. Ook de accountants van deze beursvennootschappen hebben voor het eerst te maken gehad met zowel de nieuwe code als de verantwoordelijkheden van de accountant voor het bestuursverslag. In een beknopt onderzoek door middel van vier interviews is gevraagd naar de opzet en ervaringen van de accountantsorganisaties met de controles over het boekjaar 2017 en de wijze waarop aandacht is besteed aan het governanceverslag. De interviews hebben in de periode juli/augustus 2018 plaatsgevonden met vertegenwoordigers van de Big Four accountantsorganisaties in Nederland. De geïnterviewde functionarissen hadden veelal een centrale rol op het gebied van vaktechniek en/of waren materiespecialist op het gebied van jaarverslaggeving (inclusief het bestuursverslag) en corporate governance. Hoewel er in Nederland meerdere accountantsorganisaties zijn die controles van beursvennootschappen mogen uitvoeren, kiezen de 111 (naar de stand van 31 december 2017) beursvennootschappen met een notering in Nederland doorgaans voor een van de Big Four accountantsorganisaties. De gesprekspartners vormen daarmee een representatieve – zij het – beknopte weergave van de ervaringen van betrokken accountants.

De interviews zijn verlopen aan de hand van vier open vragen. Namen van accountantsorganisaties en eventuele beursvennootschappen worden niet vermeld.

I. Op welke wijze is de verantwoordelijkheid van de eindverantwoordelijke accountant voor het governanceverslag binnen de auditororganisatie uitgewerkt?

Bij alle accountantsorganisaties is de tekenend accountant (lead partner) en het centrale corporate team verantwoordelijk gebleven voor de wijze waarop de accountant met het governance verslag van de beursvennootschap om is gegaan. Zoals gebruikelijk binnen accountantsorganisaties is kennis en informatie over de wijzigingen in de herziene code, de wettelijke verankering en de verplichte verenigbaarheidstoets van de accountant ondersteunend aan de controleteams aangeboden. Veelal vanuit de vaktechnische afdeling. Centraal zijn er geen aanpassingen gemaakt in de wijze waarop de accountantsorganisaties met beursvennootschappen omgaan als gevolg van de herziene code. Wel hebben de controleteams individuele afspraken gemaakt met de gecontroleerde beursvennootschappen over het verloop van de accountantscontrole en vooral om op een zo vroeg mogelijk moment tijdens de controle de (concept)tekst van het governance verslag te verkrijgen (overeenkomstig Standaard 720).

Opmerkelijk is dat hoewel de eindverantwoordelijkheid bij de tekenend accountant en zijn controleteam blijft liggen, de geïnterviewde accountants aangeven dat de aandacht binnen het leadership¹² van de accountantsorganisaties groot is. Die aandacht en bereidheid is er voor corporate governance in het algemeen en meer specifiek voor de in de herziene code genoemde thema's zoals langetermijnwaardecreatie en de daarbij behorende brede opvatting van risico's en risicomangement alsmede de aandacht voor cultuur en gedrag. Vanuit het leadership wordt uitgedragen dat het maatschappelijk belang van de thema's wordt beaamd en dat de accountantsorganisaties actief willen bijdragen aan het versterken van corporate governance.

II. Wat is de aanpak van de auditororganisatie ten aanzien van het governance verslag?

Een belangrijke conclusie op basis van de interviews is dat de wettelijke verankering van de herziene code en de verplichte door de accountant uit te voeren verenigbaarheidstoets niet als een groot apart project is behandeld. In het boekjaar 2016 was de EU-richtlijn al ingevoerd die de verantwoordelijkheid van de accountants heeft gewijzigd en de verenigbaarheidstoets voor accountants verplicht heeft gesteld. Tevens was de invoering van de EU-richtlijn over niet-financiële informatie en diversiteit al aangekondigd. Een jaar later betekende de herziene code over het algemeen slechts wijzigingen voor de inhoud van het governanceverslag als onderdeel van het bestuursverslag. Tijdens de interviews is ook aangegeven dat de gewijzigde verantwoordelijkheid voor accountants zoals in het regeringsbesluit en de nota van toelichting zijn vermeld niet tot een andere aanpak zal leiden. Het governanceverslag is en blijft de verantwoordelijkheid van het bestuur, de accountant beoordeelt het governanceverslag op basis van zijn controle van de jaarrekening en signaleert materiële onjuistheden in het governanceverslag. Maar de accountant geeft geen additionele zekerheid over de inhoud van het governanceverslag, want daartoe heeft de accountant geen opdracht gekregen en heeft de accountant doorgaans ook geen onderzoek uitgevoerd.

Inhoudelijk is de aandacht voor de verantwoording over de naleving van de herziene code in het governanceverslag onderdeel geworden van de gewijzigde verantwoordelijkheid van accountants voor het bestuursverslag. De implementatie van de EU-richtlijnen is wel een groot project geweest. De (internationale) beroepsorganisaties hebben ook een aparte Controlestandaard 720 opgesteld waarin de werkzaamheden zijn beschreven die de accountant dient te verrichten ten aanzien van andere informatie die in het bestuursverslag is opgenomen, buiten de jaarrekening.

De accountantsorganisaties hebben met meerdere activiteiten en hulpmiddelen de eindverantwoordelijke tekenende partners en zijn controleteams ondersteund.

¹² Bedoeld wordt leadership op bestuursniveau, zoals de raad van bestuur van de accountantsorganisatie of de assurance board van de assurance divisie.

Tijdens de interviews zijn de volgende activiteiten genoemd die bij alle Big Four worden toegepast:

- Actief informeren en communiceren van zowel accountants als het bestuur en de RvC van beursvennootschappen door middel van brochures, bijeenkomsten en conference calls over de veranderingen en (belangrijke) onderwerpen in de herziene code.
- Checklist om te beoordelen of het governanceverslag volledig is en alle elementen uit de herziene code bevat.
- (Verplicht) meelesen van het concept bestuursverslag waarin de jaarrekening alsmede de andere informatie zoals het bestuursverslag en governance verslag (het bestuursverslag) worden beoordeeld door een vaktechnische jaarrekening en/of governance specialist. Deze beoordeling is onder andere gericht op het signaleren van eventuele inconsistenties van materieel belang tussen de andere informatie en de financiële overzichten. Eventuele problemen worden vervolgens door het controleteam opgepakt en behandeld. (Dat de jaarrekening en de andere informatie in het bestuursverslag door specialisten wordt beoordeeld is bij accountantsorganisaties overigens een gebruikelijke procedure bij de controle van – in ieder geval – organisaties van openbaar belang.)
- Het behandelen van ‘consulten’ waarin controleteams aan een team van vaktechnische specialisten specifieke vragen en casussituaties over het governanceverslag kunnen (of soms moeten) voorleggen, bespreken en collegiaal overleg kunnen voeren alvorens een eigen standpunt te bepalen.

Tenslotte functioneren bij alle accountantsorganisaties specialisten op het terrein van corporate governance en eventuele specifieke onderwerpen uit de herziene code. Deze specialisten zijn beschikbaar zowel ter ondersteuning van het controleteam, maar ook ter ondersteuning van de beursvennootschap. Specialisten werden vooral ingeschakeld om inhoudelijk de situatie bij de vennootschap te kunnen beoordelen in het licht van de herziene code. Wanneer controleteams tegen problemen aanlopen die nadere inhoudelijke analyse en beoordeling vereisen werden deze governance specialisten geraadpleegd. Maar ook indien beursvennootschappen zelf verzochten om inhoudelijke ondersteuning bij de duiding van bepalingen in de herziene code hebben deze specialisten aanvullend op de controleopdracht van de jaarrekening werkzaamheden verricht, voor zover de onafhankelijkheidsregels voor accountants deze werkzaamheden toestonden. Opvallend was dat de specialisten van accountantsorganisaties regelmatig bij beursvennootschappen waar geen jaarrekeningcontrole wordt uitgevoerd, werd gevraagd om advies. In opdracht van het bestuur en/of de RvC werd beoordeeld in welke mate de beursvennootschap (al) aan de principes en bepalingen in herziene code voldeed en in enkele gevallen ook met de ondersteuning van het concipiëren van het governanceverslag.

Tijdens de interviews is aangegeven dat er zich een soort taakverdeling heeft ontwikkeld tussen het controleteam en de specialisten. De controleteams richten zich veelal op het beoordelen van de *juistheid* van de beweringen en claims in het governanceverslag, want zij beschikken over de kennis die voortkomt uit de

controle van de jaarrekening. De specialisten richten zich op het beoordelen van de *volledigheid* van het governanceverslag en de vraag of alle verplichte en op basis van de ondernemingsactiviteiten en de rest van het bestuursverslag en de jaarrekening te verwachten elementen zijn opgenomen?

III. Wat zijn de ervaringen in het controleseizoen over het boekjaar 2017?

De belangrijkste constatering op basis van de interviews is dat de herziene code en de vereiste verenigbaarheidstoets niet direct in nieuwe werkzaamheden hebben geresulteerd, maar dat de aandacht voor corporate governance fors is toegenomen. Zowel bij het bestuur en de RvC van beursvennootschappen als bij de controleteams. De accountants hebben aangegeven dat de beursvennootschap eerst zelf het (concept) governanceverslag dient op te stellen, waarna de accountant pas aan zet is: 'management goes first'.

De NBA-handreiking 1109 heeft een ondersteunende functie gehad. De handreiking is helaas pas op 12 februari 2018 definitief gepubliceerd en in de ogen van accountants eigenlijk veel te laat beschikbaar gekomen omdat de eerste concepten van het governanceverslag al voor het einde van 2017 aan de controleteams zijn verstrekt.

In de loop van het controleseizoen 2017 zijn er veel vragen geweest om informatie en verduidelijking. De toepassing van Controlestandaard 720 voor het beoordelen van 'andere informatie' met ingang van het boekjaar 2016 heeft tot een grote vraag naar informatie over de precieze inhoud en concrete toepassing van de herziene code geleid. Uiteindelijk melden de geïnterviewde accountants dat er over 2017 geen 'governanceverslag issues' tijdens de controles zijn geïdentificeerd en is er derhalve ook niet over gerapporteerd in de controleverklaringen. Zowel ten aanzien van het governanceverslag als de rest van het bestuursverslag hebben de accountants geen controle bevindingen geconstateerd. Anekdotisch is het voorval waarbij een beursvennootschap in een zeer vroeg stadium ruim voor het aflopen van het boekjaar 2017 een concept bestuursverslag met daarin het governanceverslag aan het controleteam overhandigde waarin nog werd gesproken over de oude code en niet werd gerapporteerd over de herziene code. Deze beursvennootschap heeft uiteindelijk zelf daarover informatie ingewonnen en het uiteindelijke governanceverslag gebaseerd op de herziene code.

Hoewel er geen controle bevindingen of zogenaamde 'key audit matters' zijn gerapporteerd kunnen de geïnterviewden zich goed voorstellen dat dat in de toekomst wel zal gebeuren, in lijn met de beroepsregels zoals Controlestandaard 720.

IV. Welke resultaten heeft de vervanging van de aanwezigheidstoets in een verenigbaarheidstoets?

Nadat de informatiewensen bij het bestuur en de RvC van beursvennootschappen en de controleteams over de gevolgen van de herziene code waren vervuld heeft de aandacht voor het governanceverslag en de uit te voeren verenigbaarheidstoets

tijdens de controle niet tot bijzonderheden geleid. In het licht van de implementatie van de EU-richtlijnen een jaar eerder was dit slechts een kleine wijziging.

Wel is de aandacht voor corporate governance elementen zowel binnen beursvennootschappen als onder accountants toegenomen. De verenigbaarheidstoets heeft ervoor gezorgd dat er steeds meer aandacht voor inhoudelijke toetsing van de beweringen (claims) in het governanceverslag is gekomen in plaats van een formele toets op de aanwezigheid van vereiste elementen. Er lijkt ook sprake te zijn van een algemene gedragsverandering van accountants en binnen de controleteams die erop is gericht een betere controle van de jaarrekening uit te voeren door nadrukkelijker aandacht te besteden aan de onderwerpen die ook centraal staan in de herziene code: langetermijnwaardecreatie en cultuur en gedrag. Eumedion als belangenbehartiger namens aandeelhouders wenst al langer meer aandacht van accountants voor risicobeheersing en additionele zekerheid (assurance) van de accountant daarover.

4. Conclusie en vooruitblik

Met de verankering van de herziene code hebben accountants ook een nieuwe rol en verantwoordelijkheden gekregen ten aanzien van het governanceverslag. In dit hoofdstuk is de rol van de accountant onder de herziene code nader beschreven en wordt geconcludeerd dat de veranderingen weinig tot geen problemen hebben opgeleverd bij de controles over het boekjaar 2017. Na een aanvankelijke informatiewens over de inhoud van de code en de belangrijke (nieuwe) thema's is de verantwoordelijkheid voor het signaleren van eventuele materiële onjuistheden in lijn met de over 2016 reeds ingevoerde verenigbaarheidstoets van het bestuursverslag op basis van de implementatie van EU-richtlijnen.

Tijdens de interviews is wel aangegeven dat zowel het bestuur en de RvC alsmede aandeelhouders begrip hebben voor de werkzaamheden van de accountant en de resultaten daarvan. Accountants voeren geen controle van het governanceverslag uit en geven ook geen additionele zekerheid. De ministere geeft zelf aan dat invoering van de verenigbaarheidstoets door accountants geen significante wijziging meebrengt voor de lasten voor beursvennootschappen.

Wij constateren op basis van de interviews dat accountants steeds beter in staat zijn door een gedragsbril naar organisaties te kijken en dat resulteert in een betere *'understanding of the business'* en het signaleren van andere risico's. Door deze gedragsverandering lijken accountants beter in staat om de traditionele controle van de jaarrekening beter uit te voeren. Wellicht dat over enkele jaren accountants zich ook gaan uitspreken over de *'quality and effectiveness of the company's internal control framework'* (wens Eumedion) als de bestuurs- en bedrijfscultuur, een wens

van bestuurders en commissarissen op basis van jaarlijkse Grant Thornton commissarissen benchmarkonderzoek.¹³

Nu de ervaringen vanuit accountantsperspectief met de herziene code in beeld zijn gebracht is het interessant om de ervaringen van beursvennootschappen en de kwaliteit van het governanceverslag nader te onderzoeken.

- Zijn de bezwaren van de VEUO over lastenverzwaring voor beursvennootschappen uitgekomen; of juist niet?
- Is de informatiewaarde van het governanceverslag en de controleverklaring voor bijvoorbeeld aandeelhouders toegenomen?
- Is de kwaliteit van de corporate governance toegenomen, doordat zowel een hoge(re) mate van formele naleving, maar vooral door een meer inhoudelijke (materiële) uitwerking van en verantwoording over de vereiste best-practicebepalingen (en wellicht gedeeltelijk door de accountant getoetst)?

In dit hoofdstuk is beschreven welke verschillende veranderingen de rol en verantwoordelijkheid van de accountant bij de verantwoording over naleving van de Corporate Governance Code. Het valt te verwachten dat de implementatie van zowel de EU-richtlijnen als de herziene code zorgt dat bestuur en de RvC nauwer met de accountant zullen (moeten) samenwerken en daarmee bijdragen aan herstel van het vertrouwen in een eerlijke, integere en transparante gang van zaken binnen Nederlandse beursgenoteerde vennootschappen.

¹³ Klaassen, A. H.A. Rijken e.a, (2018) 'Meer aandacht voor senior management wenselijk' Commissarissen benchmarkonderzoek 2017-2018 – Deel III.